

At lægge øre til børns klagesang

Aflandsleder i LM Kids, Dan K. Månsson, Nykøbing F.

Det sker til stadighed, at pædagoger, lærere og medarbejdere i kristent børnearbejde inviteres ind i børns livsfortællinger. Nogle gange opdager vi det slet ikke. Andre gange får vi en fornemmelse af, at her er noget, vi kunne gå ind i. Enkelte gange beder børn direkte om hjælp.

Emil

Emil er otte år og på lejr for første gang. Ikke underligt, at han lige skal se de andre og lejren an. Emil finder tidligt på lejren en voksenhånd, han kan holde sig til. Fortroligheden øges, som dagene går. I løbet af lejren fortæller han små glimt fra hjemmefronten, hvor han er alene med sin mor og en mindre søskende: ”Mor er meget træt. Jeg skal være stille hjemme. Når jeg kommer hjem fra skole, sætter jeg mig ind på mit værelse og leger med mig selv, så råber mor ikke.” Emil får lært at synge med på sangene ”Min Gud er så stor, så stærk og så mægtig” og ”Du er dig og du duer”. Forkyndelsen på lejren er enkel og god: Jesus er barnets bedste ven!

En halv time inden lejren slutter, hjælper samme lederhånd med at pakke den otteåriges ting. Da lagnet skal foldes sammen, begynder Emil at græde. ”Jeg skal ikke være her! Bare jeg slet ikke blev født!” hulker han.

Emma

Emma er en af klassens dygtige piger. Hun kommer fra et hjem, hvor fortrolighed med kristendom er forbundet med kirkegang om søndagen. Emma går på den kristne friskole, i juniorklub, til ridning og til springgymnastik i vinterhalvåret.

En dag fortæller Emma sin kristendoms lærer om sin veninde. Veninden er sammen med sin familie begyndt at komme i en kirke, hvor de beder for syge, oplever mirakler, taler i tunger, synger alt mulig andet end salmer, og præsten er bare go'. Hans prædikener er ikke spor kedelige. Nogle gange griner man rigtig meget, når han prædiker, har veninden fortalt. Emma er inviteret med i venindens kirke, men hun er lidt betænkelig. Hun synes også, veninden har forandret sig. På en måde er de ikke veninder på samme måde som før i tiden.

Ikke mødt

Min påstand er, at i takt med, at flere og flere børns livsbagage er blevet mere og mere problematisk, er kristnes fokusering på sjælesorg med børn dalet. Måske har den aldrig været intens, hvis mængden af tidens litterære fokus afspejles i praksis; men jeg har en fornemmelse af, at der tidligere blev ført flere sjælesørgeriske samtaler med børn – kvaliteten af samtalerne ufortalt. Årsagerne kan være mange:

1) Følelsen af afmagt er naturlig hos en voksen, som betros vanskelige livserfaringer af et barn. Alt for mange børn oplever alt for meget, som skulle være forbudt for børn at opleve! Afmagtsfølelsen frister til tilbagetrækning. Vi lover, at vi nok skal bede for barnet; eller vi fortæller det, at Gud passer på barnet; eller vi siger, at 'det' nok skal gå. Kort sagt: Barnet bliver ikke mødt, fordi det er for svært for den voksne, der mangler ord.

2) Fornemmelsen af, at barnet skal have 'professionel' hjælp, får os til at melde hus forbi: ”Det må andre tage sig af. Det kan jeg ikke finde ud af. Her skal en psykolog til.” I takt med en større almen indsigt i psykologi, bliver der flere med behov for psykologhjælp efter vores vurdering. Men barnet kan opleve sig afvist i henvisningen til andre.

3) Samtidig med en øget indsigt i psykologi, hvor også kristne har fået øje for, at det hele menneske skal rummes i skole og menighed, klub- og lejrarbejde, er vi blevet dygtige til at skelne mellem det, som er sjæleligt (psyke) og det åndelige (ånd), og vi reflekterer mindre teologisk omkring det sjælelige. Barnet mødes ikke i det splittede og fortvivlende.

4) De senere års anmeldelser af krænkelse af børn, som har givet den ene avisoverskrift efter den anden, har givet specielt mandlige medarbejdere en angst for at blive anklaget for pædofili. Da sjæ-

lesorg er en fortrolig samtale, trækker medarbejdere sig fra situationer, som efterfølgende kan problematiseres. Barnet lades alene med sit.

5) Nogle vil også sige, at børnene er forældrenes, så vi kan ikke samtale med børnene uden forældrenes samtykke. Og det samtykke får vi ikke lige spurgt om. Så barnet oplever ikke, at voksne tager det alvorligt.

6) Som voksne kan – og skal – vi nok skjule information og kundskab for børn, men vi kan ikke skjule følelser. Vi narrer os selv og lader børnene i stikken, hvis vi tror, at vi skåner dem ved ikke at være ærlige om følelser. I virkeligheden skåner vi kun os selv og påfører børn en urimelig angst for det, de ikke kan sætte ord på.

Sjælesorg med børn

Er sjælesorg med børn anderledes, end sjælesorg med voksne?

Nej! Børn er også mennesker med sjæl og ånd. De oplever også glæder og sorger. De udfordres også af deres livserfaringer. De kan heller ikke altid få liv og lære til at hænge sammen. Noget vil vi kalde eksistentielle kriser, andet er trosmæssige kriser.

Ja! Som Paulus skriver: ”Da jeg var barn, talte jeg som et barn, forstod jeg som et barn, tænkte jeg som et barn. Men da jeg blev voksen, aflagde jeg det barnlige” (1 Kor13,11). Børns evne til at rumme og udtrykke sig adskiller sig i form fra de fleste voksnes. Derfor kræver sjælesorg med børn, at vi generobre noget af det aflagte barnlige og lader det gennemsyre af den voksenindsigt, vi har fået eller kan erhverve os. Kunsten er at anvende barnets begrænsede viden og f.eks. ikke svare på mere end bestillingen.

I visse kirkelige traditioner, som jeg selv er fortrolig med, har både forkyndelse og sjælesorg været opfattet som ren verbal kommunikation. På forkyndelsens område er det værd at generobre Martin Luthers tilbagevendende tanke i fortolkningerne til både GT- og NT-tekster om, at Guds ord bliver prædikeret, sunget, genfortalt med mund og fødder, gendigtet, malet så fint og godt, at evangeliet bliver set, hørt og læst i verden (WA 45, p.719; WA 46, p.94; WA 51, p.217). Se også Hebr.1,1.

Parallelt hermed finder sjælesorg – ligesom terapi – nogle gange andre udtryksformer og handlinger, der passer til menneskets – i dette tilfælde barnets – måde at forstå og udtrykke sig på.

I nordisk sammenhæng findes kun lidt litteratur og vejledning, som specifikt omhandler sjælesorg med børn, sammenlignet med, hvad der findes af litteratur om specifikke områder i sjælesorgen med voksne. Jeg tror ikke, det er manglende interesse for børn, som er skyld i det. Snarere er det usikkerheden omkring, hvordan vi rent praktisk kommer til rette med denne sjælesorg, når børnene endnu ikke er myndige og dermed forældrenes særlige ansvarsområde, og når der i tiden er en intens bevågenhed på krænkelser af børn.

Men måske vi kan lære noget af fx Tyskland og USA, hvor børne- og ungdomssjælesorg er langt mere synlig og udviklet!

Hvorfor skal vi øve sjælesorg med børn?

Når børn er sammen med os i den kristne skole, menighed, børneklub eller lejr får de naturlig tillid til de voksne, som gennem samvær og forkyndelse inviterer dem ind i et fantastisk fællesskab med den treenige Gud og den kristne menighed. Børn betror sig til troværdige voksne.

Jesus havde omsorg for barnet og værdsatte det. Det overraskende i Jesu samtid var jo, at han tog et barn, stillede det midt mellem sine disciple og bad dem se på barnet, lære af barnet og blive som barnet. Han løftede barnet op fra dets nok-være-men-ikke-forstyrre-position og gav det selvstændig værdighed.

Søren Kierkegaard skriver i et ofte brugt citat til bestemmelse af sjælesorg: ”At man, når det i sandhed skal lykkes én at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der. Det er hemmeligheden i al hjælpekunst.” Kierkegaard-citatet ligger i god forlængelse af ovenstående Paulus-citat. Det gælder jo ikke kun i mødet med voksne. Børn må også mødes dér, hvor de er udviklingsmæssigt, kundskabsmæssigt, udtryksmæssigt og trosmæssigt.

Barnet må mødes som det subjekt, det er. Psykologen Halvor Øvreide peger på, at børn ofte bliver objekt i samtalen med den voksne. Den voksne 'undersøger', hvad der er galt med barnet, i hjemmet osv. Det betyder mange spørgsmål, som barnet skal svare på. Den voksnes 'projekt' styrer samtalen. I så fald bliver barnet ikke mødt, hvor det er, hvorved det lades alene med sin livsfortælling.

Livsfortælling

Personligt er jeg optaget af det narrative, at fortælle historie. Vi kender det fra de allerførste historier, vi hørte som små. Fra de enkelte bibelhistorier, vi hørte i søndagsskolen, til de store fortællinger eller sammenhænge i fortællingerne. Da vi selv kunne læse, åbnede der sig nye fortællinger, som vi fandt i litteraturen.

At få lov til at høre mennesker fortælle livshistorie er en fantastisk gave. Ofte meget bevægende, livsbekræftende, smerteligt og lærerigt. At fortælle er også en gave til den, som fortæller. Som Karen Blixen skriver: "Når man fortæller, sætter man ting sammen, som er gået i stykker!" Børn fortjener også den gave at sætte livet sammen på ny.

Engang tænkte jeg i forbillede, når jeg i søndagsskolen sang "Jeg vil ligne Daniel, og jeg vil ligne Ruth". I sjælesorgens rum vil jeg gerne spejle menneskers liv i Daniel, Ruth eller et Jesus-ord, så der gives mulighed for nye erkendelser, nye perspektiver, nye erfaringer, nye sammenhænge og dermed nyopdagelse af andre livsfortællinger. I sjælesorgen med børn gælder det også, at børn ikke kun har én livsfortælling. Fx kan en livsfortælling om svigt – spejlet i en bibelfortælling – nyfortælles med håb.

I andagtslitteraturen for juniorer findes de bedste nutidige eksempler på denne spejling i Carsten Hjorth Pedersens andagtsbøger (*Kast! Grib! Skyd! og Scor!*). Den, som vil gøre sig fortrolig med spejlingsmodellen, kan med fordel læse disse andagtsbøger.

Rammen

Når børn selv tager initiativ til samtale, er rammen for samtalen ofte et 'tilfældigt' sted. Børn tager mod til sig og betror sig, når de er parat til det. Ofte er det blot en lille bemærkning, som kastes ud. Så venter de på, om den bliver grebet, stedmoderligt behandlet eller helt ignoreret.

Walk-and-talk-modellen er bestemt brugbar. I nogle situationer foregår snakken, mens vi leger med en bold, sidder i sandkassen osv. Børn vil gerne gøre noget, mens de snakker. Det vil en del voksne også, så de takker ja til en kaffekop, som er rar at have mellem hænderne under samtalen – hvad enten der er kaffe i koppen eller ej.

Ganske få gange har jeg som præst oplevet, at voksne har gjort en bestilling. De vil gerne have, at præsten taler med deres barn om noget konkret, typisk om døden i forbindelse med nære pårørendes død. Her vil en eller begge forældre være til stede i samtalen.

Enkelte gange har større børn spurgt, om jeg havde tid til at snakke. Skal det ske uforstyrret, er samtalerummet godt. Døren står på klem, en ven eller veninde sidder måske uden for og venter (fint med supportere), eller en voksen kan sidde uden for døren. Derved undgår jeg at være helt alene med barnet. Det er godt for mig, hvis der efterfølgende skulle opstå historier om det, der er foregået i samtalerummet.

Ved samtaler med børn i hjemmet eller på sygehuset er det i nogle situationer fint, om en af barnets vigtige voksne er det tavse vidne til samtalen. I enkelte tilfælde er det nødvendigt for barnet at være alene med en voksen, det kan betro sig til. Her gælder det om at lytte til barnets ønsker.

Tavshedspligten

Jeg har tavshedspligt om det, jeg bliver betroet i sjælesorgens rum, altså det rum, som opstår mellem barnet og mig, hvad enten det er i sandkassen, klasseværelset, kirken eller på fodboldbanen.

Samtidig er der ting, børn betror mig, som de ikke skal bære alene. Da skal jeg opmuntre dem til at tale med deres forældre og eventuelt tilbyde at advokere eller bistå dem.

I forhold til børn under den seksuelle lavalder, som betror mig seksuelle krænkelser, må jeg bryde min tavshedspligt, også selvom det er imod barnets vilje.

I andre forhold, hvor børn bliver omsorgssvigtet, psykisk krænket eller truet, må det bero på et skøn, om jeg vælger at bryde tavshedspligten mod barnets vilje. (Det skøn gør jeg ikke i samtalen med en voksen, der fuldt ansvar for sit eget liv.) Af hensyn til tilliden vil jeg gå meget langt for at holde tavshedspligten og i stedet give barnet frimodighed og støtte til selv at gå de rigtige steder hen. Men jeg udelukker ikke, at jeg for at stoppe livsødelæggende forhold må bryde tavshedspligten.

En udfordring

Vi har brug for kristne teologer, pædagoger, diakoner/sognemedhjælpere og børneforkyndere, som vil reflektere over mødet med børns klagesang, så forsagt den end er. Vi har brug for mennesker med kærlighed til børn, som vil møde børn dér, hvor de er og lytte til dem. Mennesker som vil reflektere teologisk om børn og levet liv. Gode kompetencer er først og fremmest eget liv og egen teologi, derefter erfaring med forkyndelse for børn, med samvær og samtale med børn, viden om udviklings- og religionspsykologi.

Det fortjener Emil, Emma og alle de andre enestående drenge og piger.

Litteratur til fordybelse

Birk, Maria & Stevnhøj, Anna Louise: Fortællinger om børn og terapi. Gyldendal 2004.

Lester, Andrew D.: Pastoral Care With Children in Crisis. The Westminster Press 1985.

Städtler-Mach, Barbara: Kinderseelsorge – Seelsorge mit Kindern und ihre pastoralpsychologische Bedeutung.

Vandenhoeck & Ruprecht 2004.

Städtler-Mach, Barbara: Seelsorge mit Kindern - Erfahrungen im Krankenhaus. Vandenhoeck & Ruprecht 1998.

Tidsskrift for Sjelesorg har flere artikler om børn, specielt nr.2 i 1986 og nr.2 i 1993 har flere artikler om børn og sjælesorg med børn.

Øvreeide, Haldor: Samtaler med barn – Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituationer. Høyskoleforlaget 2009.

Denne artikel blev bragt på KPIs hjemmeside: www.kpi.dk